

ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ПЕДАГОГІЧНИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНИ

ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ІМ. Д. І. ЧИЖЕВСЬКОГО

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СЛОВНИКАРСТВА

**Збірник матеріалів
Всеукраїнського науково-практичного семінару
5 лютого 2025 року**

Кропивницький

2025

УДК 81'374:005.745(082)

*Рекомендовано до друку вченою радою
комунального закладу «Кіровоградський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»
(протокол від .03.2025 № 2)*

П 78 Проблеми сучасного словникарства : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. семінару 5 лют. 2025 р. / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського, Пед. музей України, Обл. універс. наук. б-ка ім. Д. І. Чижевського, КЗ «Кіровоград. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. Василя Сухомлинського»; [уклад. Жосан О. Е.]. Кропивницький : КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2025. 138 с.

Рецензенти:

Надія КАЛІНІЧЕНКО, доктор педагогічних наук, професор;
Жанна ФЕДІРКО, кандидат педагогічних наук.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

У виданні подано матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару «Проблеми сучасного словникарства», який відбувся у м. Кропивницькому 05.02.2025 р. у форматі онлайн. Науковим, науково-педагогічним, педагогічним, соціальним працівникам.

Матеріали опубліковані в авторській редакції.

© КЗ «КОШПО імені
Василя Сухомлинського», 2025
© Жосан О.Е., автори статей, 2025

ЗМІСТ

Дмитрук В., Семез А. Вступне слово.....	5
Антонець Н. Сторінка з історії українського руху: «Словарь української мови» Бориса Грінченка.....	8
Березівська Л. Енциклопедичний словник про педагогів України на зламі епох (друга половина XIX ст. – початок ХХІ ст.): історичний контекст.....	11
Бойчук В., Запотічна Р. Словники фахових термінів: проблеми створення та актуальність для сучасних спеціалістів.....	15
Бондаренко В. «Словник термінів педагогіки, психології та шкільного адміністрування» П. Горещького у фондах Педагогічного музею України.....	21
Вікторіна О. Словники в картинках у контексті розвитку навчальної лексикиграфії.....	26
Дурдас А., Демида Є. Використання енциклопедичних словників у дослідженні спадщини М. Монтессорі для підготовки біобібліографічного покажчика.....	31
Єфімова В. “Dictionnaire Imperial” (1766) – найдавніший багатомовний словник у фондах Педагогічного музею України.....	36
Жигалюк А. Інтерактивні бази знань з англійської мови на основі Oxford Learner's Dictionaries.....	40
Жосан О. Словник як вид шкільної навчальної літератури.....	45
Заводна Л., Мазурок М. Розвиток сучасного словникарства в умовах російсько-української війни.....	53
Запотічна Р. Роль багатомовних словників у розвитку міжкультурної комунікації.....	56
Золотаренко Т., Бойко О. Поняття «онлайн-проект» на сторінках енциклопедичних словників.....	61
Коваленко Н. Інформативність сучасних фразеологічних словників.....	65
Кочубей Т., Деревянко Т. Розвиток українського словникарства (огляд джерел).....	70
Крижанівська О. Навчальний словник у старшій профільній школі як засіб формування спільного понятійного поля.....	73

Лапаєнко С. Постать Марії Монтессорі у фокусі енциклопедичних словників.....	80
Міхно О. Енциклопедичний біографічний словник «Педагоги України (середина ХІХ – початок ХХІ ст.)» як джерело вивчення освітянського музейництва.....	84
Наумик А., Запотічна Р. Лексикографія в різних мовах світу: порівняльний аналіз.....	90
Павленко Т. Енциклопедичні словники – джерело наповнення електронного ресурсу «Педагоги України та світу».....	95
Полюхович Т. Словники періоду Української революції 1917–1921 рр. у фондах Педагогічного музею України.....	98
Пономаренко Л. Використання енциклопедичних словників для створення записів у фактографічній базі даних «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти».....	103
Резнік І. Словники як потужний інформаційний мовний ресурс бібліотеки задля збагачення й розвитку мовної культури громадян.....	108
Романова О. Інновації навчального словникарства.....	113
Середа Х. Біографічна довідка про О.М. Руська (1906–1964) в енциклопедичному словнику «Педагоги України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)».....	117
Турчак А. Іншомовні слова в освітній, фізкультурно-оздоровчій і спортивно-масовій роботі вчителя фізичної культури.....	121
Юськів Б. Методика впорядкування словника, що вербалізує фрагменти концептосфери права (на матеріалі «галицько-руських» приповідок Івана Франка).....	127
Яровий В., Запотічна Р. Сучасні технології в лексикографії: штучний інтелект у створенні словників.....	132
Відомості про авторів	135

4. Словник війни: новий лексикон українців : довідкове видання / упоряд. Л. Заводна, М. Мазурок. Рівне : РОІППО, 2024. 64 с.

5. Словник війни / упор. О. Сливинський. Харків : Vivat, 2023. 224 с.

Запотічна Роксолана
м. Львів

РОЛЬ БАГАТОМОВНИХ СЛОВНИКІВ У РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Вступ. Сучасний глобалізований світ потребує ефективних інструментів для подолання мовних бар'єрів, що виникають у міжкультурному спілкуванні. Багатомовні словники виступають ключовими ресурсами для забезпечення порозуміння між представниками різних культур. Проте їхня роль виходить за межі суто лінгвістичної функції, охоплюючи культурологічний та соціальний аспекти.

Мета дослідження: визначити значення багатомовних словників у процесі міжкультурної комунікації та проаналізувати їхній вплив на взаєморозуміння між культурами.

Виклад основного матеріалу. Багатомовні словники є важливим інструментом для вивчення мов, розвитку мовленнєвих навичок, професійної діяльності та міжкультурної комунікації. Їх основна мовна функція полягає у забезпеченні користувачів точними, зручними та різнобічними лексичними відповідниками між кількома мовами. Ця функція охоплює кілька аспектів, які важливі для ефективного використання мовного ресурсу.

Багатомовні словники сприяють перекладу слів, фраз, термінів і виразів між кількома мовами. Вони дозволяють:

- знайти відповідник слова в іншій мові;
- перекласти багатозначні слова з урахуванням контексту;
- уникнути лексичних помилок завдяки поясненням і прикладам.

Наприклад, у тримовному словнику українсько-англійсько-німецькому можна знайти переклади для одного слова одразу двома мовами, що економить час і зусилля.

Словники полегшують міжкультурну та міжмовну комунікацію, забезпечуючи доступ до правильної лексики для побудови речень. Вони корисні для підготовки до діалогів чи виступів іноземною мовою, вивчення синонімів, антонімів і сталих виразів для збагачення мовлення, забезпечення точності й відповідності у використанні термінології в професійних чи наукових текстах.

Багатомовні словники є незамінним інструментом для навчання мов. Вони допомагають запам'ятовувати нові слова через порівняння їх у різних мовах, вивчати граматичні особливості (відмінювання, множина, рід тощо), розширювати словниковий запас завдяки контекстуальним прикладам і тематичним підбіркам слів.

Окрім перекладів, багатомовні словники містять додаткову інформацію, а саме, етимологію слів, приклади речень для кращого розуміння використання, особливості вимови (через транскрипцію або аудіозаписи).

Це робить словники корисними не лише для перекладачів і студентів, а й для дослідників та мовознавців.

Словники виступають засобом стандартизації мови, забезпечуючи однакове розуміння та використання слів. Це особливо важливо в юридичній, науковій чи технічній сферах, де точність у визначеннях має ключове значення.

Багатомовні словники стали невід'ємною частиною сучасної культурної комунікації. Вони відображають не лише словниковий запас кількох мов, а й показують специфіку культур, з яких ці мови походять. У цьому тексті розглянемо, як багатомовні словники сприяють зближенню культур, забезпечують міжкультурний діалог та висвітлюють специфіку різних етнічних груп чи народів.

Багатомовні словники відображають специфічні риси різних культур, що чітко проявляються у лексиці кожної мови. Культурні специфікуми виступають:

- поняття та терміни, що зв'язані з географією чи кліматом країни. Наприклад, слово “юрта” (намет кочових народів Азії) не має прямого аналогу в словниковому запасі багатьох інших мов;

- ідіоми та фразеологізми, що описують культурні явища або спосіб життя. Наприклад, в англійській мові фраза “to spill the

beans” (проговоритися) звязана з культурними традиціями громад прошлих часів;

- культурно-зумовлені реалії, такі, як національні страви, одяг, святкарські традиції. Наприклад, слово «борщ» у багатомовних словниках потребує культурологічного пояснення для незнайомих з українською культурою.

Багатомовні словники забезпечують подолання мовних та культурних бар’єрів у сучасному світі. Вони сприяють становленню розуміння та сприйняття інших культур, зокрема шляхом:

- використання двох чи більше відповідників до одного слова (з урахуванням різних діалектів та синонімів);

- надання пояснень до культурно-специфічних понять, які можуть бути складними для розуміння без додаткового контексту. Наприклад, у словниках можуть бути роз’яснення про значення свят, традицій, соціальних норм тощо;

- включення прикладів уживання слів у різних контекстах, які ілюструють їхнє значення у культурному середовищі, звідки вони походять.

Вони часто містять культурно специфічні терміни, які відображають унікальність певної мови та її носіїв. Наприклад, японське слово "омотенаші" (гостинність) або німецьке "Schadenfreude" (радість від чужих невдач) важко перекласти одним словом іншими мовами. У таких випадках словники надають розширені пояснення, що допомагають зрозуміти концепт у його оригінальному контексті.

Крім того, словники часто вказують на культурні нюанси вживання слів, які можуть відрізнятися залежно від ситуації чи регіону. Наприклад, англійське слово "dinner" може означати обід чи вечерю залежно від країни або регіону, де воно використовується.

Багатомовні словники також виконують важливу функцію збереження мовної та культурної спадщини. Вони документують:

- рідковживані слова та фрази, які мають історичне чи культурне значення;

- термінологію, пов’язану з традиційними ремеслами, звичаями чи ритуалами; які можуть бути втрачені з плином часу;

- варіанти вимови, письма та значення слів, характерні для різних етнічних чи соціальних груп.

Це дозволяє не лише зберегти ці знання для майбутніх поколінь, але й сприяє відродженню інтересу до власних культурних коренів серед носіїв мови.

Такі словники є невід'ємною частиною освітнього процесу, особливо в галузі вивчення іноземних мов. Вони допомагають студентам зрозуміти відмінності між мовами та культурами, розвивати здатність до емпатії та толерантності через вивчення культурних особливостей інших народів, формувати міжкультурну компетенцію, необхідну для успішного спілкування у глобалізованому світі.

Крім того, словники є важливим ресурсом для науковців, які займаються дослідженням мов та культур. Вони дозволяють вивчати процеси запозичення слів, еволюцію мовних структур та вплив культури на формування мовного середовища.

Багатомовні словники відіграють надзвичайно важливу соціальну роль у сучасному світі, надаючи широкий спектр можливостей для комунікації, обміну знаннями та збереження культурного багатства. Розглянемо кілька ключових аспектів їхнього впливу.

Багатомовні словники роблять знання доступними для людей, які говорять різними мовами. Це особливо важливо в глобалізованому суспільстві, де інформація швидко розповсюджується і має бути зрозумілою для ширшої аудиторії. Завдяки багатомовним словникам, особи, які не володіють мовою оригіналу, можуть отримати доступ до матеріалів, що стосуються науки, технологій, культури та інших галузей.

У світі, де люди взаємодіють через кордони, розуміння міжкультурних аспектів спілкування є критично важливим. Багатомовні словники слугують мостом, що з'єднує людей з різних культур і мовних спільнот. Вони допомагають уникати непорозумінь та помилок, що можуть виникнути при спілкуванні на різних мовах. Таким чином, ці словники сприяють розвитку толерантності та взаємоповаги серед різних культурних груп.

Багатомовні словники є важливими інструментами для тих, хто вивчає мови. Завдяки їм учні можуть отримати додаткову інформацію про слова, граматичні структури та вживання мов у різних контекстах. Це значно полегшує процес вивчення нової

мови, оскільки учні можуть бачити, як слова перекладаються і вживаються у різних культурних контекстах.

У світі існує велика кількість мов, багато з яких перебувають під загрозою зникнення. Багатомовні словники допомагають зберегти і популяризувати меншинні мови, що є важливим аспектом культурної спадщини людства. Вони також сприяють розвитку національної ідентичності та гордості, адже мовні ресурси можуть стати основою для відновлення та розвитку маловживаних мов.

У глобальному бізнес-середовищі багатомовні словники є незамінними інструментами для ефективного спілкування. Вони допомагають бізнесам розширювати свою діяльність на міжнародні ринки, де знання місцевих мов може стати конкурентною перевагою. Словники забезпечують точність у перекладах, що необхідно для обміну документами, переговорів та укладення угод.

У багатокультурних суспільствах знання різних мов стає важливим засобом інтеграції. Багатомовні словники можуть сприяти соціальній згуртованості, дозволяючи людям з різних мовних груп легше спілкуватися і взаємодіяти. Це допомагає зменшувати соціальну ізоляцію іммігрантів і зберігати гармонійні відносини між різними спільнотами.

Багатомовні словники також є важливими ресурсами для науковців і дослідників, які працюють у міжнародних проектах. Вони забезпечують точність у наукових термінах, що сприяє покращенню комунікації та співпраці між дослідниками з різних країн.

Багатомовні словники, хоча й є важливими ресурсами, також мають кілька обмежень. Не всі переклади можуть бути точними або актуальними. Деякі терміни можуть мати спеціалізоване значення в різних контекстах, що не завжди відображається в словниках.

Через величезну кількість мов та діалектів не всі слова та вирази можуть бути включені до словника, особливо для маловживаних мов. Якщо словник не оновлюється регулярно, інформація про нові слова, фразеологізми або зміни в уживанні може бути відсутня. Багатомовні словники не завжди здатні передати культурні відтінки або контекст, пов'язаний із певними словами чи виразами, що може призводити до непорозумінь. Різні мови мають свої структурні особливості, які можуть ускладнювати точний переклад, адже деякі вирази не мають прямого аналога в

іншій мові. Розробка та підтримка багатомовного словника може вимагати значних ресурсів, що не завжди доступні. Значення слова може змінюватися в залежності від контексту, і словники, як правило, пропонують обмежену кількість прикладів використання. Не всі користувачі мають доступ до якісних багатомовних словників, особливо в регіонах з обмеженими ресурсами. Ідіоматичні вирази часто не можуть бути адекватно переведені, оскільки їх значення не завжди відповідає складу слів.

Ці обмеження підкреслюють важливість використання багатомовних словників у поєднанні з іншими ресурсами та методами вивчення мов.

Висновки. Багатомовні словники є важливими інструментами у процесі міжкультурної комунікації, забезпечуючи не лише точний переклад, але й сприяючи взаєморозумінню та культурному збагаченню. Проте їхня ефективність залежить від рівня деталізації культурного контексту та актуалізації інформації. У майбутньому необхідно вдосконалювати цифрові технології для покращення точності перекладів та інтеграції культурологічних аспектів.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва Л., Молодиченко В. Міжкультурна компетенція і компетентність у сучасній соціальній комунікації. *Versus*. 2016. № 1(8). С. 24-31.

2. Варех Н. В. Стереотип як засіб формування комунікаційної компетенції в системі мультилінгвальної освіти. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2014. № 4. С. 9-12.

Золотаренко Тетяна,
Бойко Оксана
м. Київ

ПОНЯТТЯ «ОНЛАЙН-ПРОЄКТ» НА СТОРІНКАХ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ СЛОВНИКІВ

У сучасну добу інформаційні технології стрімко розвиваються і впливають на всі аспекти життя суспільства. Серед різних засобів, що їх використовують для збору, зберігання, опрацювання і поширення інформації, привертає увагу така форма, як онлайн-проект, завдяки якому можна об'єднати технічні інновації,